

Sygn. akt I ACa 397/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 września 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jerzy Geisler / spr. /
Sędziowie:	SA Piotr Górecki SA Małgorzata Kaźmierczak
Protokolant:	starszy sekretarz sądowy Sylwia Stefańska

po rozpoznaniu w dniu 10 września 2015 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **J. W., E. K., T. K. (1) i T. K. (2)**

przeciwko (...) **S.A. w likwidacji z siedzibą w P.**

o ustalenie

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 23 stycznia 2015 r., sygn. akt XII C 1944/14

I. apelację oddala,

II. zasądza solidarnie od powodów na rzecz pozwanej kwotę 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym.

SSA Małgorzata Kaźmierczak SSA Jerzy Geisler SSA Piotr Górecki

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 19 sierpnia 2014 r. powodowie, J. W., E. K., T. K. (1), T. K. (2), wystąpili przeciwko pozwanej, (...) Zakładom (...) z siedzibą w P., o ustalenie nieważności umowy zbycia nieruchomości z dnia 20 maja 1968 r. zawartej na podstawie ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości, nr rep. A. (...), przez H. P. (1), H. P. (2), Z. W., I. P., R. P., C. P. oraz (...) Zakłady (...) w P. reprezentowane przez M. G. oraz Z. R., w części dotyczącej przeniesienia na kupującego własności nieruchomości o powierzchni 880 m², tj. działki, która obecnie, zgodnie z wypisem z rejestru gruntów z dnia 23 lipca 2004 r. oznaczona jest nr 11, położonej na ul. (...), dla której Sąd

Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P. prowadzi księgę wieczystą nr (...) oraz o zasądzenie od pozwanej solidarnie na rzecz powodów zwrotu kosztów postępowania.

W wykonaniu zobowiązania Sądu, w piśmie z dnia 12 września 2014 r. pełnomocnik powodów wskazał, że nieruchomość o powierzchni 880 m², której dotyczy niniejsza sprawa, jest obecnie zabudowana drogą publiczną (część ulicy (...) w P.). Pełnomocnik powodów wskazał, że z tego też względu działka ta nie może stanowić przedmiotu obrotu wolnorynkowego, co bezsprzecznie wpływa na zaniżenie jej wartości rynkowej. Przesądzenie zaś, w niniejszej sprawie - jak wskazał pełnomocnik powodów - o zasadności wniesionego powództwa pozwoli powodom dochodzić odszkodowania, które wysokość w chwili obecnej jest trudna do ustalenia, a powodowie szacują je na 88.000 zł.

W odpowiedzi na pozew pozwana wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów postępowania, podnosząc zarzut braku legitymacji biernej pozwanej.

Wyrokiem z dnia 23 stycznia 2015 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu. - k. 92 Pisemne ustalenia i motywy prawne wyroku Sąd Okręgowy przedstawił na kartach 94-99.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 20 maja 1968 r. przed notariuszem K. M. (Nr rep. A. 111- (...)) doszło do zawarcia, na podstawie ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości, umowy sprzedaży, na podstawie której H. P. (3), H. P. (2), Z. W., I. P., R. P., C. P. sprzedali (...) Zakładom (...) w P. reprezentowanym przez M. G. oraz Z. R., nieruchomość zabudowaną położoną w P. przy ul. (...) zapisaną w księdze wieczystej nr (...) o obszarze 1.15.95 ha, w której mieści się obszar przeznaczony na ulicę o powierzchni ca 880 m². Tytułem ceny (...) Zakłady (...) w P. zobowiązały się zapłacić kwotę 59.317 zł zgodnie z oszacowaniem uprawnionego biegłego w postępowaniu wywłaszczeniowym.

W powyższej księdze wieczystej na podstawie ww. aktu notarialnego jako właściciel ujawnione zostały (...) Zakłady (...) w P..

Okoliczności niesporne, kopia aktu notarialnego (k. 12-22); zawiadomienie o wpisie

(k.25)

Przedmiotowa działka przeznaczona ww. akcie notarialnym na ulicę o powierzchni ca 880 m², zgodnie z wypisem z rejestru gruntów z dnia 23 lipca 2004 r. oznaczona jest mili położona jest na ul. (...), dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P. prowadzi księgę wieczystą nr (...).

Okoliczności niesporne, wypis z rejestru gruntów (k.26)

Powodowie J. W., E. K., T. K. (1), T. K. (2) są spadkobiercami H. P. (1), H. P. (2), Z. W., I. P., R. P. i C. P..

Okoliczności niesporne, kopie postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku, aktu poświadczenia dziedziczenia (k.2-15v)

Prawomocnym wyrokiem zaocznym z dnia 27 listopada 2013 r. Sąd Rejonowy Poznań - Grunwald i Jeżyce w Poznaniu w sprawie IX C 1443/13 uzgodnił treść księgi wieczystej nr (...) z rzeczywistym stanem prawnym poprzez dokonanie w dziale II tej księgi wpisu prawa własności Skarbu Państwa w miejsce (...) Zakładów (...) w P..

Właścicielem przedmiotowej nieruchomości jest Skarb Państwa - Prezydent Miasta P..

Okoliczności niesporne, odpis ww. wyroku zaocznego z 27.11.2013 r., odpis wyroku utrzymującego w mocy wyrok zaoczny z 27.11.2013 r. wraz z uzasadnieniem (k.61-68); zawiadomienie o wpisie (k. 70-71); wydruk z elektronicznej księgi wieczystej (...) (k. 72-77)

Powyższy stan faktyczny pozostawał bezsporny między stronami.

W świetle tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

W niniejszym postępowaniu powodowie wnieśli o ustalenie nieważności umowy zbycia nieruchomości z dnia 20 maja 1968 r. zawartej na podstawie ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości, w części dotyczącej przeniesienia na pozwaną własność nieruchomości o powierzchni 880 m², tj. działki, która obecnie, zgodnie z wypisem z rejestru gruntów z dnia 23 lipca 2004 r. oznaczona jest nr 11, położonej na ul. (...), dla której Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto w P. prowadzi księgę wieczystą nr (...).

W pierwszej kolejności wskazać należy, że zgodnie z art. 189 k.p.c. powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny.

Interes prawny rozumiany jako potrzeba uzyskania ochrony prawnej stanowi merytoryczną przesłankę powództwa opartego na podstawie z art. 189 k.p.c. Wyraża się on istnieniem obiektywnej, a więc rzeczywiście istniejącej potrzeby ochrony prawnej. Ten ukształtowany w judykaturze pogląd sformułowany został przez Sąd Najwyższy m.in. w wyroku z dnia 2.02.2006 r., II CK 395/05 (L.), zgodnie z którym nie można zakwestionować interesu prawnego w żądaniu ustalenia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma ono znaczenie zarówno dla obecnych, jak i przyszłych możliwych, ale obiektywnie prawdopodobnych stosunków prawnych i praw. Powództwo o ustalenie prawa lub stosunku prawnego jest możliwe nie tylko wówczas, gdy interes prawny wynika z bezpośredniego zagrożenia prawa powoda, ale także gdy zmierza do zapobieżenia temu zagrożeniu. O braku interesu prawnego w ustaleniu można więc mówić wówczas, gdy powód nie ma jakiegokolwiek potrzeby ustalenia prawa lub stosunku prawnego, lecz także wówczas, gdy może osiągnąć w pełni ochronę swych praw w inny sposób, np. w sprawie o świadczenie albo ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego (min. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22.11.2002 r., IV CKN 1529/00, L.). W sprawie o ustalenie powód musi udowodnić, że ma interes prawny w wytoczeniu powództwa przeciwko konkretnemu pozwanemu, który przynajmniej potencjalnie stwarza zagrożenie dla jego prawnie chronionych interesów, a sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego zapewni powodowi ochronę jego praw przez definitywne zakończenie istniejącego między stronami sporu lub zapobiegnie jego powstaniu w przyszłości (por.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2003 r. I CKN 58/01, L.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2009 r. IICSK 33/09, L.).

W tym miejscu wskazać należy, że zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (Dz. U. z 1974 r. Nr 10 poz. 64), nieruchomość mogła być wywłaszczona z zachowaniem przepisów niniejszej ustawy (art. 1). Zgodnie z art. 2 ust 1 wskazanej ustawy, wywłaszczenie mogło nastąpić jedynie na rzecz Państwa. Zgodnie z ustępem 2, o wywłaszczenie mógł ubiegać się zainteresowany organ administracji państwowej, instytucja państwowa lub przedsiębiorstwo państwowe. W myśl ustępu 3, wywłaszczenie nie mogło nastąpić na cele produkcji rolniczej. Zgodnie z art. 3 ust 1 ww. ustawy, wywłaszczenie było dopuszczalne, jeżeli wywłaszczana nieruchomość była ubiegającym się o wywłaszczenie niezbędna na cele użyteczności publicznej, na cele obrony Państwa albo dla wykonania zadań określonych w zatwierdzonych planach gospodarczych. W myśl ustępu 2, na obszarze miasta mogła być również wywłaszczona nieruchomość lub kompleks nieruchomości niezbędny dla planowej realizacji na ich terenie budownictwa ogólnomiejskiego i zorganizowanego budownictwa mieszkaniowego. O wywłaszczenie dla tych celów mógł ubiegać się tylko terenowy organ administracji państwowej danego miasta. Zgodnie z ustępem 3, na obszarze miasta lub gminy mogła być również wywłaszczona nieruchomość lub kompleks nieruchomości z przeznaczeniem dla organizacji spółdzielczych i dla organizacji kółek rolniczych, o ile to było uzasadnione interesem społecznym lub państwowym. O wywłaszczenie dla tych organizacji mógł ubiegać się terenowy organ administracji państwowej stopnia wojewódzkiego lub powiatowego na wniosek właściwej statutowo wojewódzkiej lub centralnej organizacji spółdzielczej, a na potrzeby organizacji kółek rolniczych - na wniosek wojewódzkiego związku kółek rolniczych. Zgodnie z art. 6 ust 1 ww. ustawy, ubiegający się o wywłaszczenie obowiązany był przed wszczęciem postępowania wywłaszczeniowego wystąpić do właściciela o dobrowolne odstąpienie nieruchomości i w razie porozumienia zawrzeć z nim w formie prawem przepisanej umowę nabycia nieruchomości za cenę nie wyższą od ustalonej według zasad odszkodowania przewidzianych w niniejszej

ustawie lub umowę zamiany nieruchomości według zasad tej ustawy. Umowa taka mogła być zawarta również w razie porozumienia stron w toku postępowania wywłaszczeniowego. Ustalenie ceny kupna nieruchomości następowało w oparciu o opinię biegłych z listy wojewody. W przypadku zawierania umowy zamiany przez przedsiębiorstwo państwowe wymagana była zgoda naczelnika powiatu, na terenie którego położona jest nieruchomość.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy wskazać należy, że powodowie nie mają interesu prawnego w żądaniu ustalenia w stosunku do pozwanej (...) Zakładów (...) z siedzibą w P. nieważności przedmiotowej umowy. Przedmiotowa nieruchomość została sprzedana przez pierwotnych właścicieli w trybie art. 6 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości. Ustawa ta przewidywała, że wywłaszczenie, jako przymusowa forma odjęcia lub ograniczenia prawa własności indywidualnej na rzecz Państwa może mieć

zastosowanie dopiero wówczas, gdy właściciel nie zgodził się na dobrowolne odstąpienie nieruchomości w drodze cywilnoprawnej umowy sprzedaży nieruchomości. Zasadę tę wyrażał właśnie art. 6 wymienionej ustawy. Według dyspozycji tego przepisu zainteresowany organ administracji państwowej, instytucja lub przedsiębiorstwo państwowe zamierzające nabyć nieruchomość niezbędną do realizacji celów lub zadań określonych w art. 3 ustawy obowiązane było najpierw wystąpić do właściciela o dobrowolne odstąpienie nieruchomości. To dobrowolne odstąpienie nieruchomości następowało drodze zawarcia umowy sprzedaży lub umowy zamiany nieruchomości. Do takich umów miały zastosowanie odpowiednie przepisy kodeksu cywilnego. Nabycie nieruchomości w trybie art. 6 wymienionej ustawy następowało zawsze na rzecz Państwa - z uwagi na treści art. 2 ust. 1 ww. ustawy. Przepis ten stanowił, że wywłaszczenie może nastąpić jedynie na rzecz Państwa. W każdym zatem wypadku wywłaszczenia na podstawie ustawy z 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości nieruchomość stawała się własnością Państwa i wchodziła w skład mienia ogólnonarodowego w rozumieniu art. 8 ówczesnie obowiązującej Konstytucji z 22 lipca 1952 r. (t.j. Dz.U. z 1976, Nr 7, poz. 36). Podmiot państwowy ubiegający się o wywłaszczenie spełniał jedynie funkcję organu działającego w imieniu Państwa. Taki wniosek wypływa nie tylko z przepisów ustawy wywłaszczeniowej z dnia 12 marca 1958 r., ale również z obowiązujących wówczas przepisów kodeksu cywilnego. W dacie zawarcia umowy sprzedaży nieruchomości tj. 20 maja 1968 r. pozwana jako przedsiębiorstwo państwowe nie mogła nabyć we własnym imieniu i na swoją rzecz ani własności nieruchomości, ani prawa użytkowania wieczystego, a to z uwagi na obowiązujący w ówczesnym czasie art. 128 kodeksu cywilnego, który wyrażał zasadę jednolitego funduszu własności państwowej. Sformułowana w tym przepisie zasada oznaczała, że wyłącznie Państwo mogło być właścicielem mienia państwowego, do którego zachowywało pełnię uprawnień właścicielskich. Natomiast państwowe osoby prawne wykonywały w imieniu własnym względem zarządzanych przez nie części mienia ogólnonarodowego uprawnienia płynące z własności państwowej. Zatem Państwo zachowało uprawnienia właścicielskie także co do mienia znajdującego się w zarządzie przedsiębiorstwa państwowego i w tym wyrażała się zasada jednolitej własności państwowej. W orzecznictwie przeważał pogląd, że zmiana art. 128 kodeksu cywilnego nie spowodowała przekształcenia prawa zarządu państwowych osób prawnych gruntami państwowymi w prawo własności (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1990 r., 1 (...) 13/90). Dopiero z art. 2 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. Nr 79, poz. 464) wynika jednoznacznie, że z dniem 5 grudnia 1990 r. państwowe osoby prawne uzyskały prawo użytkowania wieczystego gruntów będących w ich dotychczasowym zarządzie. Grunty te przed nowelizacją art. 128 kodeksu cywilnego stanowiły własność Skarbu Państwa lub gminy. Bezspornie do 31 stycznia 1989 r. pomimo tego, że stroną umowy było przedsiębiorstwo państwowe lub inna państwowa osoba prawna, właścicielem nabytej od osoby fizycznej nieruchomości nie było to przedsiębiorstwo, czy inna państwowa osoba prawna, lecz Państwo (tak: uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 1980 r., sygn. III CZP 2/80, publ. (...) 1981, z.4, poz. 47). Po dniu 31 stycznia 1989 r. państwowa osoba prawna nabywając w drodze czynności prawnej nieruchomość stawała się jej właścicielem. W kontekście powyższego wskazać należy, że przedsiębiorstwo państwowe nie było stroną umowy sprzedaży nieruchomości zawartej w trybie art. 6 ustawy z 28 marca 1958 r., lecz był nią Skarb Państwa.

W podobnym tonie wypowiedział się Naczelny Sąd Administracyjny, który w wyroku z dnia 24 czerwca 1982 r. SA/Po 210/82 ((...) 1982 nr 1, poz. 61) stwierdził, że przedsiębiorstwu państwowemu, które nabyło nieruchomość w trybie

art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości, przysługuje jedynie ograniczone prawo rzeczowe użytkowania takiej nieruchomości, a nie prawo własności.

Powyższe ustalenia Sądu potwierdza okoliczność, że prawomocnym wyrokiem zaocznym z dnia 27 listopada 2013 r. Sąd Rejonowy Poznań - Grunwald i Jeżyce w Poznaniu w sprawie IX C 1443/13 uzgodnił treść księgi wieczystej (...) z rzeczywistym stanem prawnym poprzez dokonanie w dziale II tej księgi wpisu prawa własności Skarbu Państwa w miejsce (...) Zakładów (...) w P..

Jednocześnie wskazać należy, że pełnomocnik powodów w piśmie z dnia 12 września 2014 r. podniósł, że przesądzenie w niniejszej sprawie o zasadności wniesionego powództwa pozwoli powodom dochodzić odszkodowania. Tak rozumiany interes prawny powodów nie zasługiwał na ochronę w niniejszym postępowaniu, albowiem niniejsze orzeczenie nie wywoła skutku w postaci prejudykatu dla roszczenia o odszkodowanie. Zważyć bowiem należy, że powodowie w niniejszym postępowaniu wystąpili przeciwko pozwanej Spółce Akcyjnej, zaś ewentualne roszczenie o odszkodowanie przysługuje powodom jedynie od Skarbu Państwa - jako podmiotu na rzecz którego przeszła własność przedmiotowej nieruchomości w trybie ww. ustawy. Zatem z uwagi na brak legitymacji biernej pozwanej powództwo podlegało oddaleniu.

Jednocześnie wskazać należy, że z uwagi na brak tożsamości stron w niniejszym postępowaniu i w ewentualnym postępowaniu o odszkodowanie, niniejsze orzeczenie nie wywoła skutku z art. 366 k.p.c. Nadto powodom przysługuje dalej idące roszczenie — o świadczenie przeciwko Skarbowi Państwa - Prezydentowi Miasta P., w toku którego Sąd będzie ustalał przesłanki roszczenia powodów, a więc także czy przedmiotowa umowa z uwagi na zapisy ustawy o zasadach i trybie wywłaszczenia jest ważna.

Mając na uwadze powyższe Sąd oddalił powództwo.

O kosztach postępowania Sąd orzekł mając na uwadze wynik postępowania i zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i art. 99 k.p.c. w zw. z art. 105 § 2 k.p.c. w zw. z § 6 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, zasądził solidarnie od powodów na rzecz pozwanej kwotę 3.617 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Wyrok z dnia 23.01.2015 r. zaskarżyli apelacją powodowie. Rozstrzygnięciu zarzucili:

- naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 195 § 1 kpc w zw. z art. 72 § 2 kpc, poprzez nieuwzględnienie konieczności współuczestnictwa materialnego Skarbu Państwa po stronie pozwanej obok przedsiębiorstwa państwowego i to pomimo jednoczesnego uznania przy wyrokowaniu, iż wprawdzie pozwana była stroną przedmiotowej umowy sprzedaży nieruchomości, ale nie była nabywcą tej nieruchomości, podczas gdy w przypadku, kiedy z uwagi na treść materialnoprawnej podstawy roszczenia wyrok zapadły w sprawie może wywierać skutki niepodzielnie wobec kilku podmiotów, ich udział w sprawie jest konieczny i rzeczą Sądu jest zapewnienie pełnej legitymacji procesowej w postępowaniu,
- naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 189 kpc w zw. z art. 6 ust. 1 ustawy z 12.03.1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości, a także w zw. z art. 128 § 2 kc i art. 34 kc, poprzez nieprawidłowe uznanie, iż w sprawie o ustalenie nieważności części umowy sprzedaży nieruchomości zawartej w trybie art. 6 cyt. ustawy z 12.03.1958 r. strona kupująca nie ma legitymacji biernej, a posiada ją tylko Skarb Państwa z uwagi na zasadę jedności własności państwowej (art. 128 kc), a nadto poprzez wadliwe przyjęcie, że powodom przysługuje przeciwko legitymowanym biernie podmiotom dalej idące roszczenie o zapłatę, podczas gdy w sytuacji istnienia obiektywnej, prawnie uzasadnionej wątpliwości co do treści i zgodności oświadczeń woli stron umowy, na ochronę prawną zasługuje żądanie ustalenia rzeczywistej treści umowy cywilnoprawnej, skierowane co najmniej przeciwko stronie tej umowy posiadającej osobowość prawną w chwili jej zawarcia, a interes prawny w rozumieniu art. 189 kpc wyraża się w tym, że dalej idące roszczenie o zapłatę nie przysługuje powodom łącznie wobec przedsiębiorstwa państwowego jako strony umowy i Skarbowi Państwa, lecz wyłącznie wobec Skarbu

Państwa, a ustalenie co do części nieruchomości jej stanu prawnego ma wpływ na sytuację prawną stron umowy, a nie wyłącznie zbywcy i Skarbu Państwa.

Powołując się na powyższe zarzuty skarżący wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w całości wraz ze stosowną zmianą rozstrzygnięcia w zakresie kosztów procesu, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania. - k. 106-119

Pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie na jej rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za instancję odwoławczą według norm przepisanych, -k. 133-136

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja powodów nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne Sądu I instancji, które między stronami nie były sporne, jak też wyprowadzone na ich podstawie wnioski prawne, czyniąc je tym samym podstawą własnego rozstrzygnięcia.

Skoro podstawą oddalenia powództwo było stwierdzenie braku legitymacji biernej pozwanej do występowania w tej sprawie, to w pierwszej kolejności należy rozważyć, czy zarzuty podniesione przez skarżących co do tej okoliczności okazały się skuteczne. W ocenie Sądu Apelacyjnego te zarzuty nie zasługiwały na uwzględnienie. Stanowisko Sądu Okręgowego co do braku legitymacji biernej pozwanej okazało się zasadne.

Trafnie przyjął Sąd Okręgowy, że mimo tego, iż umowę sprzedaży nieruchomości z 20.05.1968 r., zawartą w trybie art. 6 ustawy z 12.03.1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości zawierało przedsiębiorstwo państwowe (...) oraz poprzednicy prawni powodów, to własność nieruchomości przeszła na Państwo (Skarb Państwa).

Wynikało to z kilku okoliczności:

- do roku 1989 obowiązywała zasada jednolitego funduszu własności państwowej mająca oparcie w art. 128 kc,
- nieruchomości nabywane m.in. przez przedsiębiorstwa państwowe nie stawały się własnością tych przedsiębiorstw państwowych, ale wchodziły w skład mienia ogólnonarodowego,
- wywłaszczenie, a taką formą było też zawarcie umowy w trybie art. 6 ustawy z 12.03.1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości następowało jedynie na rzecz Państwa - art. 2 ust. 1,
- przedsiębiorstwo państwowe działało więc w imieniu Państwa, nabywało nieruchomości na rzecz Państwa, a samo wykonywało w stosunku do tej nieruchomości prawo tzw. trwałego zarządu częścią mienia ogólnonarodowego,
- powyższe potwierdzone zostało także wyrokiem Sądu Rejonowego Poznań Grunwald i J. w P. z dnia 27.11.2013 r. w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej przedmiotowej nieruchomości z rzeczywistym stanem prawnym, skutkiem którego Skarb Państwa został ujawniony jako właściciel tej nieruchomości.

Pozew w niniejszej sprawie został złożony w dniu 19.08.2014 r.-k. 1

Wniosek o zmianę wpisu właściciela przedmiotowej nieruchomości na podstawie wyroku zaocznego z 27.11.2013 r. został złożony w dniu 6.08.2014 r. Wpis został dokonany 8.09.2014 r.-k. 70-71

Pozwana w odpowiedzi na pozew z 13.10.2014 r., odwołując się do ujawnienia Skarbu Państwa jako właściciela w księdze wieczystej nr (...) podniosła zarzut braku legitymacji biernej. - k. 52-54

Zarządzeniem z 21.10.2014 r. Sąd doręczył pełnomocnikowi powodów odpis odpowiedzi na pozew zobowiązując do ustosunkowania się do zarzutu braku legitymacji biernej. Powodowie do tej okoliczności nie odnieśli się w żaden sposób. - k. 79

W ocenie Sądu Apelacyjnego powodowie swe roszczenia związane z wywłaszczeniem nieruchomości winni kierować przeciwko Skarbowi Państwa. Skoro po wniesieniu pozwu doszło do zmiany wpisu odnoszącego się do właściciela przedmiotowej nieruchomości powodowie winni doprowadzić do zmiany podmiotowej po stronie pozwanej w oparciu o art. 194 kpc, zgodnie z aktualnym wpisem w księdze wieczystej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego w chwili obecnej nie ma podstaw do twierdzenia, aby po stronie pozwanej istniało współuczestnictwo konieczne przedsiębiorstwa państwowego - działającego samodzielnie jako odrębny podmiot prawa i Skarbu Państwa, będącego właścicielem nieruchomości w sprawie o roszczenia związane z wywłaszczeniem nieruchomości, w tym, jak w niniejszym sporze - o ustalenie nieważności umowy sprzedaży nieruchomości zawartej w trybie art. 6 ustawy z dnia 12.03.1958 r.

Wprawdzie istnieją orzeczenia sądowe sugerujące, że w sprawie o zwrot wywłaszczonych nieruchomości, gdy stroną umowy działającą na rzecz Skarbu Państwa było przedsiębiorstwo państwowe pozwać należy zarówno przedsiębiorstwo państwowe jak i Skarb Państwa, ale orzeczenia te zapadały w innej sytuacji prawnej - a mianowicie w okresie obowiązywania zasady jednolitego funduszu własności państwowej. Wówczas związki przedsiębiorstwa państwowego z mieniem ogólnonarodowym były zupełnie innej natury. Obecnie, z uwagi na zmianę stanu prawnego, głównie poprzez uzyskanie przez przedsiębiorstwo państwowe samodzielnej podmiotowości prawnej, nie ma żadnych podstaw do podtrzymywania tezy, że przedsiębiorstwo państwowe i Skarb Państwa powinni występować w takiej sprawie jako współuczestnicy konieczni. Sąd Apelacyjny nie podziela stanowiska skarżących, że zapadły wyrok będzie wywierać skutki prawne niepodzielnie zarówno wobec (...) Zakładów (...), jak i wobec Skarbu Państwa. W ocenie Sądu Apelacyjnego spór dotyczy wyłącznie sytuacji prawnej powodów, jako następców prawnych zbywców i Skarbu Państwa, jako aktualnego właściciela (nabywcy) wywłaszczonej nieruchomości.

Do zmiany podmiotowej po stronie pozwanej powinno dojść na podstawie art. 194 kpc. Do podmiotowego przekształcenia powództwa na podstawie art. 194 kpc może dojść na wniosek powoda lub pozwanego. Żadna ze stron takiego wniosku nie zgłosiła.

Tym samym nie doszło do naruszenia art. 195 kpc w zw. z art. 72 § 2 kpc albowiem nie miał on zastosowania w sprawie.

Konkludując, stwierdzić trzeba, że Sąd Okręgowy słusznie przyjął, że pozwanej nie przysługuje legitymacja bierna w tym sporze, a skoro powodowie nie podjęli skutecznych działań, aby doprowadzić do zmiany podmiotowej po stronie pozwanej, powództwo należało oddalić.

W tych okolicznościach odniesienie się do kwestii naruszenia art. 189 kpc okazało się zbędne.

Mając powyższe okoliczności na uwadze, apelację powodów, jako niezasadną, należało oddalić. - art. 385 kpc

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 i 108 § 1 kpc oraz § 12 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.

SSA Małgorzata Kaźmierczak SSA Jerzy Geisler SSA Piotr Gorecki